

Kara Győző 46 notesze
– Egy 80 évvel ezelőtt készült riport alapján –

Ebben az évben már kerestünk egy könyvet (Egy aradi szépasszony vallo-másai), most pedig 46 darab zsebnotez után kutatunk, ez utóbbi Kara Győző tanári jegyzeteit tartalmazza. Egyiket sem találjuk, nagy kár, a város történetéhez újabb adatokat szolgáltatathattak volna.

Kara Győző neve nem ismeretlen a történészek, pedagógusok körében, és az aradiak előtt sem, itt főként a Veszthelyen végzett ásatások kapcsán ismerik. Életéről, munkásságáról idáig csak rövid tanulmányok jelentek meg. Szerencsére a közelmúltban több forrásértékű anyag került a birtokunkba¹, ezekből kiegészít-hettük a vele kapcsolatos eddigi ismereteinket.

1860. november 25. született Bonyhádon (Tolna vármegye), meghalt 1942. június 26-án Aradon. A szabadkai gimnáziumban érettségizett 1880-ban, a Budapesti Tudományegyetemen (a mai ELTE elődje) 1885-ben szerzett történelem-latin szakos középiskolai tanári oklevelet.

Tanári pályafutását Szabadkán kezdte, 1891-ben került az Aradi Királyi Fő-gimnáziumba és 51 évi pedagógus munkásság után az iskola utódintézményéből,

a Katolikus Gimnáziumból ment nyugdíjba 1936-ban, eközben végezte tudományos kutatómunkáját, valamint vezette a tizenhárom vértanú kivégzési helyének pontos feltárását szolgáló ásatásokat. Nyugdíjazása után a Kultúrpalota Csányi-levéltárának rendezője és vezetője volt haláláig.

Élete utolsó szakaszában a Kultúrpalotával szembeni ház első emeletén lakott, itt látogatta meg 1936 májusában az „ab” szignójú aradi újságíró, és készített riportot vele². A nyugdíjas tanár otthon is dolgozott, történelmi ereklyékkel, képekkel, bekeretezett okmányokkal volt tele a ház minden szobája, ebben az időben kezdte feldolgozni Csányi László, az egykori kormánybiztos Aradon maradt iratait.

Csányi László a szabadságharc idején 1849 januárjától lett Erdély teljhatalmú kormánybiztosa, a hivatal 1849 augusztusában szűnt meg, a biztosság dokumentumainak legértékesebb része, Csányi hivatali levelezése kevés kivétellel Aradra került, és itt is maradt az Ereklje Múzeum tulajdonában³. (Innen szállították 1939-ben a Román Akadémia bukaresti könyvtára kéziratárába,) Csányit egyébként négy nappal az aradi vértanúk után 1849. október 10-én végezték ki Pesten, kötél általi halállal.³

A polcokon rejtőzködtek más érdekes iratok is. Olvassuk, mit írt a riporter. „Az egyik könyvszekrény polcán 46 darab, csaknem egyforma, keménykötésű kis

zsebkönyv sorakozik, a kis „művek” Kara tanár úr noteszei, benne ezernyi régi diáknévvel, osztályzattal. Ezekben itt – mutat rá Kara tanár úr a noteszekre Arad újabb kori történelmének ismeretlen dokumentumai szunnyadnak. Tanítványaim, az egykori aradi diákok, akiknek a neve ezekben szerepel, azóta püspökök, képviselők, tudósok, miniszterek, egyetemi professzorok, világhírű művészek lettek.” Abban az időben ugyanis nem létezett a mai értelemben vett osztálynapló, így minden tanár külön zsebnotezbe írta be a diákok névsorát, a kapott osztályzatot, megjegyzéseit, az adott érdemjegyeket csak tanév végén vették be az anyakönyvbe.

Nézzünk néhány nevet azok közül, amelyek a 46 zsebnotez valamelyikében szerepelnek (a teljesség igénye nélkül, az akkori helyesírással):

Magier Aurel Andrei (görögkeleti püspök Aradon); Kovács István (római katolikus püspök Nagybecskerekén); Purgly Emil (földművelődésügyi miniszter); Iovin Ioan (I. Ferdinánd udvari orvosa); Kolmann Gyula (kúriai bírósági elnök Budapesten); dr. Monay Ferenc (a pápa magyar gyóntatója), Siebig Frigyes (pápai kamarás).

Ebben a gimnáziumban tanult az utolsó magyar polgármester, Sárkány Ferenc, valamint az első román polgármester is, dr. Ioan Robu. Tanította dr. Lutai Cornelt, dr. Raicu Aurelt, dr. Ursu Ioant, akik később lettek polgármesterek, alpolgármesterek.

A noteszben található több ezer diáknév tulajdonosai közül sokan meghatározták az adott korban Arad város politikáját, gazdaságát, művészetét, de olyan is akad bőségesen, aki más településen fejtett ki áldásos tevékenységet. Itt vannak bejegyezve (az eddig felsoroltakon kívül) olyan hírességek adatai mint például dr. Jegessi Károly; dr. Lőcs Rezső; dr. Varjassy Lajos; dr. Széll Lajos; dr. Vajda Iván; dr. Nichi Lazar; dr. Goldziher Albert; dr. Kell József; dr. Issekutz István; dr.

Eckstein Béla; dr. Palágyi Ernő; dr. Kabdebó György; Telmányi Emil; Berger Károly; Vas Sándor; dr. Éles Géza; Bing János; Klein József; Neumann Károly, Ede és Ferenc; Andrényi Lajos, dr. Balogh Tibor.

Az 1905/1906-os tanévtől lányokat is vizsgáztatott, tanította, például Grósz Ilonát; Reier Margitot; Almási Erzsébetet, Kövér Erzsébetet, Priegl Irént, Csernovics Erzsébetet, Lászlóné Prohászka Elvirát, gróf Almássy Emmát és Denisset; Reinhardt Esztert, Princz Emmát, és a sort lehetne tovább folytatni.

Feltűnő hogy az itt végzett diákok közül milyen sokan szereztek doktori címet orvosként vagy akár tanárként, ügyvédként, ezt alapos, a középiskolában szerzett tudás nélkül elérni lehetetlen lett volna, s ennek megszerzését a Királyi Főgimnázium és jogutódja a Katolikus Gimnázium biztosítani tudta még a legnehezebb időkben is, persze ehhez olyan kiváló tanárok kellettek, mint például Kara Győző, és olyan tehetséges diákok, mint a felsoroltak.

Érdekes, hogy az Aradon „letanított” 45 év alatt összesen két diákot nevezett „akasztófára valónak”, és a képletesen elhangzó jóslat beteljesült, s ezek ketten tényleg oda is kerültek, egyik rablógyilkosság, a másik politikai szerepvállalása miatt.

Egy gyors számítást végeztem, tanári pályája alatt több mint 10.000 diákot taníthatott. Nagy szám, egy egész emberöltő áldozatos és eredményes munkája!

(Én is utánaszámoltam, hadd lám, az én 44 tanári évem idején a kezem alatt a 8. illetve a 12. osztályban hány diák végzett, s meglepetésemre ebből is szép szám kerekedett:2.200)

A riportot olvasva elgondolkoztam: milyen érdekes lenne ezekbe a noteszekbe belelapozni, utána nézni, milyenek voltak ők, aradi neves személyiségei középiskolás korukban. Biztosan teljesebb kép alakulhatna ki róluk! De sajnos, erre egyelőre nincs lehetőség, a noteszeknek sehol nincs nyoma. Magyary Ágnes,

Kara Győző dédunokája, a Magyarországon élő, Fehér Klára-díjas író nő erről így tájékoztatott: *A zsebkönyvekről nem tudunk. Sajnos semmi irat nem maradt. Ez részben a háborúnak is köszönhető valamint annak, hogy a nagyszüleim elváltak 1956-ban. Amikor Kara Győző meghalt 1942-ben dédanyám a nagyszüleimmel élt a válásig. Nagypám ezek után még kétszer megnősült, és mindenhova magával vitte az anyját. (Tehát a hagyaték sok helyen szétszóródhatott.)*

A Magyari nevet olvasva az ember elgondolkodik: Hogyan lehet Magyari Ágnes (ez a leánykori neve) Kara dédunokája. (Tudjuk, hogy a tanár úrnak két leánygyermekke volt, és egyikük sem ment Magyari nevűhöz feleségül.) Ennek is érdekes története van, és kapcsolódik Kara Győzőnek az ásatásokhoz kapcsolódó munkásságához.

Köztudott, hogy Kara Győző már 1913-tól részt vett a Veszthelyen folyó ásatási munkálatokban, majd az 1931-32-es, az árvíz után kezdődő munkálatok vezetője volt, aktív szerepet vállalva a kivégzés helyén maradt öt vértanú földi maradványainak kihantolásában a személyek azonosításában.

Erről már sok helyen és sokan írtak, nem is áll szándékomban ezeket ismertetni, csupán néhány apró, érdekes mozzanat következik erről az Erdélyi Hírlapból:

„Ma szüneteltek a vesztőhelytelepi ásatások, holnap ellenben az egész környéket felássák. Ismeretes, hogy a megtalált csontváz koponyájának homlokcsontját, amelyet egyébként Aulich Lajos tábornok koponyájának tartanak, ismeretlen személy – valószínűleg emlékebe – elvitte. Kara Győző tanár, az ásatások vezetője felhívást intézett az ismeretlenhez, hogy szolgáltatssa vissza a koponyacsontot, és ma a Dacia kávéházban az illető egyik pincérnek át is adta a keresett csontot azzal az utasítással, hogy adja át az ott uzsonnázó Kara tanárnak.” (1932. május 20.)

„Az ásatásokat végző Kara Győző főgimnáziumi történelemtanár, akinek az egész kutatás köszönhető, a legnagyobb csendben szerezte meg az Országos Műemlékek Bizottságának hozzájárulását a sírok feltárásához, és a munka megkezdésébe csakis az ásatásoknál tavaly is szorgoskodó munkatársait avatta be. A Műemlékek Bizottságán kívül kikérte azonban még a város és a rendőrség engedélyét is. A Műemlékek Bizottságát Covaciu Nestor – kultúrpalotai könyvtáros, neves archeológus képviselte, a város delegáltja dr. Nichi Lázár – kultúrpalotai igazgató, líceumi tanár voltak, kívülük a Kölcsey Egyesület részéről Fischer Aladár– gimnáziumi igazgató, azonkívül Dömötör Bertalan – mérnök, Bérczy Lajos – tanár, Pataky Sándor– festőművész, Magyarai Bertalan – orvosnövendék segítettek a munkában. (...) Tegnap kora délelőtt jelent meg Kara Győző munkatársaival a vesztőhelynek azon a részén, ahol tavaly májusban az eredményes ásatásokat megkezdték. Mint ismeretes, hét, bitófán elhalt tábornok sírjának feltárásáig jutottak el, és éppen Török Ignác, valamint Poeltenberg Ernő sírjainak felbontását akarták megkezdeni, amikor az ügyészi betiltás úgy intézkedett, hogy Láhner György hetediknek feltárt sírja után a munkálatokat abba kell hagyni, és a megtalált csontokat el kell temetni. Kara Győző tanár ekkor a Steiner kriptába helyezte el ideiglenesen a csontokat. (1933. szeptember 16.)

A dokumentumok között van azonban egy olyan adat, amely elvezet a Kara-Magyar kapcsolathoz. A munkálatok bemutatása során bukkan fel Kara Győző segítői között egy eddig ismeretlen név, Magyar Bertalan orvosnövendék. Ő, Kara Győző fogadott fia, a későbbi nagy hírű kolozsvári orr- fül- gégegyógyász szakorvos, aki nagyapja Magyar Ágnesnek. Az író a családi kapcsolatok alakulásáról így számol be:

(...) A nagyapám (Magyar Bertalan) 1910-ben született, az édesapja az első világháborúban az olasz fronton szerzett sérülésébe 1920-ban halt bele. Így nagyapám az édesanyjával (Wohlfarth Ilona) Szabadkára került, ahol dédapám testvére élt meglehetősen jól, mert egy szikvíz gyár tulajdonosa volt. Nagymamám elbeszélése szerint a rokonok azonban nem akarták eltartani az özvegyet a gyerekével, ezért férjhez adták egy helyi kereskedőhöz (nagymamám elbeszélése szerint egy szerb kereskedőhöz). Ettől egy év múlva elvált, és Aradra ment, ahol Kara tanár úrnál lett házvezetőnő, és később feleségül vette őt.

Kara Győző akkor már özvegy volt, és felnőtt gyerekei voltak. Lányai. Nem tudom, velük mi lehetett. Nem tudom, mikor házasodhattak össze. Valamikor a húszas években. Nagymamám nagy tisztelettel beszélt róla, mindig tanár úrként emlegette.

A dédunoka arról is tájékoztatott, hogy mi történt a dédnagypa tulajdonát képező 1848-as dokumentációs anyaggal. Az ő emlékei a következők:

A második világháború után nagyapám (Magyar Bertalan) fogságba került. Ekkor (1948-ban) a forradalom centenáriuma készülve a magyar kormány felhívást tett közbe, hogy keressék a családoknál lévő 48-as emlékeket. Dédanyám (Kara Győző felesége) mindent (a tulajdonában lévő összes 48-as dokumentumot) felajánlotta a kormánynak, csak hozzák ki a fiát a fogságból (anyukám sze-

rint még eredeti Kossuth-levél is volt). A kormány kihozta nagyapámat a fogságból, és fel is ajánlották neki, hogy Magyarországon maradhat, de ő visszament Kolozsvárra.

Talán a történelem igazságszolgáltatása, hogy, ha a nagyapa sok elismerést nem kapott, legalább ez a fogadott fiú, Magyar Bertalan,

a kolozsvári Dermata bőrgyár, és a magyar opera orvosa a kincses városban „legenda” lett.

Mikor 1976-ban nyugdíjba vonult, Fodor György így méltatta őt a kolozsvári Előrében: „Nincsen abban semmi túlzás, hogy nemzedékek egész sora ismeri és dicséri. Nagyszülők, szülők, unokák beszélnek biztos kezéről, alapos ismereteiről, eredményes sebészi beavatkozásairól. Közismert tény, hogy bármilyen zsúfolt legyen a váróterem, Magyar doktor addig nem távozik, amíg mindenkit meg nem vizsgált. Természetes humora, ellenállhatatlan optimizmusa számtalanszor csalt mosolyt a betegek arcára. 43 éve végzi orvosi gyakorlatát, s ennél az intézménynél is már több mint két évtizede dolgozik. Ez alatt az idő alatt emberismeretből, hivatástudatból mindig jelesre vizsgázott.” (Két évtizede: jeles. Előre. 1976. augusztus 8.)

Magyar doktor 1979. december 13-án halt meg, végleges nyughelyét a Kolozsvári Házsongárdi temetőben találjuk.

Kara Győzőre a dédunoka így emlékezett:

„(...) Én főleg a nagymamámtól hallottam róla, Magyar Bertalan feleségétől, de tartok tőle ő is elég kevésszer találkozhatott vele személyesen, mivel Kara Győző Aradon, ők meg Kolozsváron éltek. Mindenesetre leírok mindent, amit tudok, ami nem lesz túl sok. (...) Nagybátyám nem írta bele az internetes szócikkbe, de Kara Győző eredeti neve Krämer Viktor volt, és akkor magyarosította a nevét, amikor 1885-ben lediplomázott. Ha kutakodnak utána a szabadkai gimnáziumban, vagy a budapesti egyetemen, Krämer Viktorként kell keresni.

Nem tudom, hogy a vér szerinti családját miképpen érte a második háború, elvitték-e őket, talán erről Aradon többet ki lehet deríteni, de engem is nagyon érdekel, hogy vajon valaki életbe van-e közülük. Próbáltam keresgélni, de semmit sem találtam. Ha lányai voltak, akkor nyilván, azoknak már más nevük volt a férjeik után, és az esetleges leszármazottakat is másképp hívják.”

A tanár úrnak a pedagógusi munkája mellett volt ideje az „irodalomra” is, ennek egyik momentumáról Magyar Ágnes így tájékoztatott: *„Pár évvel ezelőtt részt vettem Szilády Áron életéről szóló könyv kiadásában. (Szilády az MTA Irodalomtörténeti Közlönyének szerkesztője volt.) Utána elmentem az MTA Kézirat-tárába megnézni a Szilády levelezést, hogy lássuk, abból mit lehetne kiadni, és meglepődve vettem észre, hogy Kara Győzővel is levelezett. Erről a levelezésről írtam egy rövid tanulmányt, amely most meg fog jelenni Kiskunhalason a Thorma János Múzeum 150 évfordulójára (2014) októberben. A levelezés csak egy irányban van meg, azaz, csak Kara Győző levelei maradtak meg. Szilády ekkoriban az Itk szerkesztője volt, és Kara Győző közlőnivalókat küldözgetett neki olyan reformkori leveleket, amelyeket a Fábrián hagyatékból szemezgetett ki.”*

E mellett érdekelte őt Arad és környéke helytörténete, művelődéstörténete, foglalkozott többek között , Fábíán Gábor (1795–1877) és Csiky Gergely (1842–1891) munkásságával.

Kara Győző tudományos munkája igen gazdag és értékes, a hatóságok tiltakozása ellenére is folytatott, „az aradi tizenhárommal” kapcsolatos feltárási munkálatainak jelentősége pedig felbecsülhetetlen, e nélkül nem kerülhettek volna a hősök földi maradványai ötven év múlva, 1974-ben a vesztőhelyi obeliszk alatti kriptába sem. A Vesztőhelyen minden évben megemlékeznek a hősi tábornokokról, de ezekben az ő neve még véletlenül sem fordult elő. Talán többet érdemelne annál az egy márványtáblánál, amely a Csiky Gergely Főgimnázium falán őrzi emlékét.

A tudós-tanár főbb művei:

- 1) Fábíán Gábor műfordításai. (Az aradi főgimnázium értesítője, 1892. és külön: Arad, 1892)
- 2) Az Arany János összes műveiből kimaradt egyik verséről (Irodalomtörténeti Közlemények, 1892)
- 3) Pázmándy Dénes levele Somogyi Gedeonhoz (Irodalomtörténeti Közlemények, 1892)

- 4) Tompa összes műveiből kimaradt forradalmi vers. (Irodalomtörténeti Közlemények, 1892)
- 5) Fábíán Gábor levelezése. 1–2. (Irodalomtörténeti Közlemények, 1893)
- 6) Adalék Fábíán Gábor Ossian-fordításához. (Irodalomtörténeti Közlemények, 1893)
- 7) Csiky Gergely tanuló korában. (Az aradi főgimnázium értesítője, és külön: Arad, 1893)
- 8) A régi jó táblabírák. (Budapesti Hírlap, 1894)
- 9) A Bibics-alap története. (Arad, 1896)
- 10) Az aradi gyásznapi. (Arad, 1899)
- 11) A Habsburg-Lotharingen uralkodó ház ősnője, Erzsébet Sarolta orleansi hercegnő. (Arad, 1911)
- 12) A nagyhatalmak érdek összeütközése. (Az aradi Kölcsey Egyesület évkönyve az 1914/15. esztendőről. Összeáll. Rudnyánszky Endre. Arad, 1915)
- 13) Sárosy Gyula kiadatlan írásai. 1–2. (Irodalomtörténeti Közlemények, 1917)
- 14) C. Sallusti Crispi De bello Jugurthino liber. szerkesztette, a bevezető tanulmányt írta Burián Jánossal. (Görög és latin remekírók. Bp., 1905)
- 15) Stílusgyakorlatok Sallustiushoz, Ciceróhoz és Vergiliushoz. Összeállította. Tankönyv a gimnáziumok 7. osztálya számára. (Latin stílusgyakorlatok. 5. Bp., 1908)
- 16) Kortani táblák az egyetemes történethez. I:–II (Tudományos kézikönyvek gyűjteménye. Arad, 1911)
- 17) 1885 és 1904 között az Arad és Vidékének állandó munkatársa volt, de a többi aradi lapban is jelentek meg irodalomtörténeti és történelmi tárcái, tudományos írásai. (Napoleon bukása, Emlékezés március 15-re –városi

ünnepség, Kárpát ünnep– iskolai megemlékezés, Emlékbeszéd I. Ferenc Józsefre –iskolai gyászünnepség, Emlékbeszéd IV. Károly koronázására – iskolai ünnepség, Rejtélyes történelmi emberek, Történelmi alkoholos alakok stb.)

18) Műfordítóként jelentős az Eminescu verseinek fordítása. (1923)

Szorgos munkával hét év alatt sikerült felleltározni az Orczy-Vásárhelyi könyvtárat, az ő leltára alapján tudjuk, hogy a könyvtár állománya 1906-ban 24.761 kötet volt. Ezen kívül a régiség- és éremgyűjtemény őre volt hosszú időn keresztül.

Szülővárosában Bonyhádon alapító tagja volt az Öregdiákok Szövetségének, az egyesület évi közgyűlésein többnyire részt vett

Piroska István

Nyugati Jelen Évkönyv. 2017

Jegyzetek:

1. Magyary Ágnes személyes levele 2014. október 10., írásom dőlt betűs szövegrészei innen valóak.
2. Aradi Közlöny. 1936. május 31.
3. Bevezető, Csányi László kormánybiztos iratai, sajtó alá rendezte Herman Róbert 1998.

Könyvészet:

Ujj János. Elfelejtett nagy aradiak. Nyugati Jelen 2002. június

A vértanú sírja (cikkek, adatok). Összegyűjtötte Ficzy Dénes (Megjelent az aradi lutheránus egyházközösség támogatásával, Arad, 2008.